

13

HET BUNDERBOEK, BELASTING IN RAMPJAREN

Ruiter Lins Rooijackers (Echte Linske) en oom Willem Rooijackers (Merkus Willem) voor de boerderij in de Simonshoek (foto 1910).

Het liep geen storm in herberg de Keulse Karre op 3 oktober 1684.

Toch was in de kerk drie zondagen op rij afgeroepen, dat alle onroerende en roerende goederen van Frans Thonissen openbaar verkocht zouden worden. De veiling ging gewoon door, zelfs van de hele inboedel. Frans kon in 1690 dan ook geen eigendommen opgeven toen Michiel Suyckers na enige rampjaren elk stukje Meijelse cultuurgrond vastlegde in het Bunderboek. Uit dat Bunderboek zouden later namen geplukt worden voor Meijelse straten, maar toen waren de onroerende bezittingen van Frans Thonissen al lang een bezienswaardigheid.

Frans Thonissen uit Nederweert, scheper in Meijel

Het is niet bekend wanneer Frans Thonissen uit Nederweert naar Meijel kwam om er een nieuw bestaan op te bouwen als boer en scheper ofwel schaapherder. In 1658 kocht hij van Gordt Janssen en diens vrouw Trijn een akker van 100 roeden op Kalis, nu Aan de Kremmer. Op 3 oktober 1658 kocht Frans Thonissen het erfgoed van Jan Aert Vrins in de Simonshoek en een stuk nieuwe gemeente aan de Leemskuilen, voor 600 gulden. Dat was een flinke investering voor een oude boerderij met 240 roeden grond, amper een voetbalveld groot. Daar kon hij een nieuwe boerderij 'timmeren'.

Rond 1660 trouwde Frans Thonissen met Catharina, die Tryncken werd genoemd. Zij kregen twee kinderen, Theunis op 8 juni 1662 en Trincken op 2 augustus 1666. Moeder Tryncken overleed en Frans vond in zijn geboortedorp Nederweert zijn tweede 'huisvrouw' Griet Tijs Creijelmans. Ze regelden op 27 mei 1678 hun zaakjes met huwelijkse voorwaarden, vastgelegd door de schepenen van Nederweert en Meijel. Frans werd daarbij vergezeld door Jacob Sieben, Siemen Bruyns en Frans Fijen als mombers of voogden van zijn twee kinderen. Griet Tijs Creijelmans liet zich bijstaan door haar broers Jan en Peter. Griet zou dezelfde rechten krijgen als Frans z'n eerste vrouw, de twee kinderen moesten bij hun huwelijk 150 gulden krijgen, maar als na hun dood deze en mogelijk meer kinderen de erfenis gingen verdelen

waren tenminste twee schapen en de kooi voor zoon Theunis en een schaap voor Trincken.

Maar er is wat misgegaan, want Frans en Griet konden de lening niet terugbetalen die Frans in zijn eerste huwelijk was aangegaan om de boerderij in de Simonshoek te bouwen. Hij had er woeste grond ontgonnen, zodat er inmiddels meer dan 1100 roeden akker- en weiland lagen, bijna 2 ha. Daarmee was hij in die tijd voor Meijelse begrippen een behoorlijke boer. Hij had geld geleend bij Jan Wilberts van Liessel, 94 pattacons ofwel ongeveer 300 gulden.

Waarschijnlijk had Frans Thonissen na het overlijden van zijn tweede vrouw Griet Creijelmans geen puf meer om nog te werken aan de afbetaling, hoewel zijn bezit waardevol genoeg was. Hij wilde rustig leven. Toen Peter Jan Wilberts in juni 1684 beslag liet leggen op al de goederen van Frans, maakten ze samen de verkoopvoorwaarden op. Frans Thonissen zou met zijn twee kinderen in de boerderij mogen blijven wonen en hij kon binnen een jaar alles voor het verkoopbedrag terugkopen. De Meijelse mensen wisten daarvan en hadden daarom waarschijnlijk niet zo'n interesse in de openbare executieverkoop.

Op dinsdag 3 oktober 1684 zat herbergier en eerste schepen Jan Peters achter de bestuurstafel in herberg de Keulse Karre. Hij leidde de veiling, bijgestaan door de schepenen Gielen Gordts, Claes Jan Willems, Dirck Janssen en Michiel Hendricx de Snijder. Peter Jan Wilberts kocht het huis met aangelag ofwel de grond met gebouwen eromheen voor 800 gulden. Vader Jan Wilberts kocht de zeventien schapen voor 4,5 schilling, ca. 80 eurocent, per stuk en de twee ossen voor 37 gulden, ca. 17 euro. Een 'mijte cloots' (hoop turf) werd gekocht door Frans Thonissen zelf en de andere door secretaris Jan Tobben. '*De vimme stroije, het hondert pondt hoijde, den boecket met het stroije op het velt staende, het vaet koren ende een vercken*', werden gekocht door Frans Thonissen, Peter Jan Wilberts en Jan Gelis.

Peter Jan Wilberts nam voor 17 gulden en een stuiver ook de hele huisraad over, een echt Meijelse partij bestaande uit '*eenen cooperen ketel, een kneijje trogh, een koperen kelken, een moesbreet, eenen wan ende snibanck, een koeckepan, eenen heijsicht, een*

botterstandt, een linen bede, eenen emmer met isere banden ende voorders schottelen ende lepelen, item een schup, 2 rijcken, een leder, ploge, karre, eegde ende bijgehorende getuygh ende voorders alle huijsraet. Scheper Frans Thonissen had dus minstens zeventien schapen, twee ossen met ploeg, kar, eg en getuig, een linnen bed, wat keukenartikelen als koperen ketels, moessnijplank, koekenpan, emmer met ijzeren banden, borden en lepels, terwijl bij zijn boerengereedschappen aanwezig waren een wan, een strosnijder, een heizicht, een staander om boter te karnen, een schop, twee ricken en een ladder.

En heel die huisraad, gekocht door Peter Jan Wilberts, bleef in de boerderij op de Simonshoek, waar Frans Thonissen met zijn kinderen Theunis en Trincken mocht blijven wonen. Hun namen kwamen als bezitters echter niet voor in het Meijelse Bunderboek van 1690.

Rampjaren in Meijel?

Toen de Vrouwe van Meijel, Walburgis van Millendonk, haar heerlijkheid in 1652 terugkocht van Hieronima Catharina gravin van Spaur en weduwe van graaf Hendrick van den Bergh, moest Walburgis enorm veel geld lenen. De

Fraai verbouwde boerderij in de Simonshoek met eeuwenoude schuur.

Hoe pover de roerende bezittingen ook mogen ogen, ze geven wel een beeld van een volledige inrichting van een Meijelse boerderij. Frans werkte met twee ossen op het land en kon alle producten van dat land in huis verwerken.

rente van die gelden moest opgebracht worden door de boeren en andere inwoners van Meijel. Die leningen bij het Weeshuis in Roermond, bij de families Woestingh, Dirrix, Reuten en elders, waren in 1685 nog niet terugbetaald, er moest nog

meer dan 6000 pattacons betaald worden, ruim 15.000 gulden. De rente was door de onwillige Meijelsen ook zelden voldaan. In hun armoede gebruikten ze de grond en de hei liever zonder daar pacht of belasting over te betalen. Schout Leonard van Ravenstein en zijn opvolger J.P. Zaell kregen het niet klaar om de Meijelsen aan het betalen te krijgen. Er ontstonden stevige ruzies, waarin rond 1685 de Meijelsen een rol speelden maar ook de vertegenwoordigers van de heer van Meijel Lodewijk Herman Frans van Millendonk en die van Anna Charlotte gravin van den Bergh die 'cranck aen verstande' was. Uiteindelijk kreeg advocaat doctor Andreas Beltgens als schout van Meijel in juli 1685 de harde volmacht om met alle middelen de Meijelsen tot betalen te dwingen.

Natuurlijk vonden de Meijelse bestuurders wel weer een verweer. Op 8 februari 1686 schreef secretaris Marten Goorts namens de gezamenlijke schepenen en bestuurders van Meijel, dat er niet extra betaald kon worden en dat de bestuurders besloten hadden de pacht per 100 roeden of een lopense (ongeveer 1/6 ha) met 1 gulden te verminderen. De voorgaande jaren hadden inwoners van Meijel zoveel te lijden gehad, dat zo'n besluit gerechtvaardigd was. In 1680 was er grote schade en ongeluk aan oogst en vruchten door geweldige hagelbuien. In 1681 werden oogst en vruchten vernietigd door storm, waarna in 1682 de akkers wel overvloedig vol stro stonden maar zonder graankorrels. In 1685 werd vanwege de grote droogte nauwelijks iets van het veld gehaald. Bovendien was in 1685 het winterkwartier van de Keizerlijke Volckeren in Meijel, mogelijk het leger van Leopold I keizer van het Roomse Rijk. De soldaten richtten grote schade aan en joegen de gemeente op enorme onkosten vanwege de daggelden en het voedsel. Bovendien moest het dorpsbestuur regelmatig ontlaspenningen betalen aan de officier, zodat deze de soldaten zouden weerhouden van verdere vernielingen. Gezien de grote armoede vooral onder pachters besloten de bestuurders tot vermindering van de pacht.

Doctor Andreas Beltgens liet zich door de brief van de schepenen niet uit het veld slaan. Hij zag immers ook hoe de Meijelse dingbank al enige jaren extra werk had met het berechten van

scheldpartijen, messen trekken, straatschennerij, belasting van het gerecht, stropen, verkrachting, weigeren van herendiensten en misbruik van de hei- en zandgronden. Was de moraal even ingezakt onder de oud wordende pastoor Embertus van Loon of was de vorige schout Van Saell erg snel met aanklachten geweest?

Schout Beltgens begon eerst met het aanscherpen van de oude dorpsregels door te verbieden dat in een groot gebied nog koeien of schappen gedreven mochten worden en dat daar nog smelen of hei gestoken zou worden, vooral om een nieuwe zandverstuiving te voorkomen. Vervolgens liet hij de schepenbank opdracht geven alle belastingplichtige stukken grond in Meijel op te meten en vast te leggen in een Bunderboek. Daarmee zou zeer duidelijk worden wie belasting aan de heer van Meijel moest betalen en hoeveel.

Interieur van de oude schuur van de familie Van de Burgt.

Michiel Leenders Suyckers nam Meijel de maat en schreef de namen

Jan Peters koster, herbergier en eerste schepen of stadhouder nam met zijn medeschepenen Peeter Geerith Willems, Peter Antonissen, Dirck van Calles, Michiel Goorts, Claes Jan Willems en

Michiel Hendrickx Snijder het advies van schout Andreas Beltgens over voor het benoemen van een landmeter. Het werd Michiel Leenders Suyckers, gezworen landmeter van de edele Soevereine Raad van Gelderland. Hij woonde in Gestel (Blaarthem, Eindhoven) en had voor 1690 meetervaringen opgedaan in andere dorpen. Hij vermeldde in zijn Bunderboek, dat hij al het land en groes gemeten had uitgezonderd huisplaatsen, watergraven, wallen en heggen, voetpaden en wegen. Dat waren delen die toch geen belasting opbrachten.

Oude koperen ketel.

Bovendien had hij de grond van de heer en van de kerk niet opgemeten, die was belastingvrij. Nauwkeurig gaf hij per eigenaar het grondbezit aan cultuurgrond aan, land of akkers, groes, beemd of weilanden, totaal in Meijel 98758,50 roeden ofwel ca. 164,55 ha. Als de niet-belastingplichtige gronden ongeveer 35 ha groot waren, dan nog was in 1690 niet het tiende deel van het toenmalige Meijelse grondgebied in gebruik bij de boeren. De rest was woeste grond, veengebied, heideveld of zand. Andreas Janssen in de Haegh

(Molenaarveld) bezat met 3513 roeden ofwel bijna 6 ha de meeste cultuurgrond. Het gemiddelde grondbezit was 1,5 ha.

De Meijelse en niet-Meijelse grondbezitters uit 1690 bleven door het Bunderboek bekend, maar ook de namen van de akkers, de toponiemen. Er waren immers voor 1844 geen kadastrale perceelnummers, zodat toponiemen gebruikt werden, waarvan er na 1949 enige in straatnamen behouden bleven.

Op de Donk lagen onder meer de akkers aent Dyckxke, de Geurkensbeemt, de Groot Eeght, de Neerdonk, het Achterste Huys, den Geurkensbeemt, den Stapelecker, den Steenecker, den Vismortel, het Groot Velt en het Ny Erff.

In de Haeg (Molenaarveld): den Camp, den Hoogen Beemt, Sintunis aengeloch.

In Kalis: aende Camp Cuyl, achter den Ooven, de Smeelen, Deckers Hoff, den Eeckel Camp, den Kievetschbraeck, de Kievels Bergh en inden Holser Camp.

In het Neervelt: aent Hagelcruys, den Grooten Beemt, het Eusel, het Neervelt, den Dueren Coop en de Rey Ecker (Regeakker).

Op de Tom: aen Daendels Broeck, den Hoogen Ecker, den Knijns Bergh, den Ros Ecker, den Toom Dries en inde Hoog Toom.

In het Vloedveld: de Hoeff, de Mussenecker, de Katten Stert, den Vrouwenecker, den Sant Berch, de Gruenecker en het Mooren Velt.

Een onvolledig overzicht waaraan een paar aparte moeten worden toegevoegd: de Hostert aende Paerseynt, de Loosberch, den Siellen Ecker en de Muelen Vlaessen.

Theunis Franssen kocht de boerderij van Frans Thonissen

Op woensdag 9 januari 1697 verschenen Peter Jan Wilberts van Liessel en Theunis Franssen de zoon van Frans Thonissen voor de Meijelse schepenbank. Daar lieten ze vastleggen dat Peter Jan Wilberts voor elfhonderd gulden Hollands geld aan Theunis Franssen alle bezittingen in de Simonshoek verkocht, die hij van vader Frans Thonissen had gekocht. De kooppenningen waren al voldaan en Theunis Franssen kreeg het huis van zijn vader met schuur en aanglag.

Theunis woonde er met zijn vrouw Merriken Janssen en samen hadden ze het verdriet dat er geen kinderen geboren werden. Toen hun nichtje Jenneken op 26 januari 1723 trouwde, besloten Theunis Franssen en Merriken Janssen bij de schepenbank hun testament te laten opmaken. Ze verschenen op 7 april 1723 voor schout Carolus de Bellevaux en de schepenen Hendrik Linssen, Peter Smits en Willem Jan Aerts. Die zagen dat ze meerderjarig en gezond waren en dat ze nog goed ter been waren, 'wel te passe gaende ende staende ter steegen ende straeten'. Ze mochten dus hun laatste wil laten vastleggen. Ze vermaakten al

hun bezittingen aan Jenneken Trouwen en haar man Willem Venmans, op voorwaarde dat dit jonge echtpaar hen voor de rest van hun leven zou onderhouden met drank, kleren en andere noodzakelijkheden. De andere familieleden moesten tien schellingen krijgen om akkoord te gaan met deze beslissing. En de familie Venmans bleef verscheidene generaties in de Simonshoek wonen in de op onderdelen nog bewaarde boerderij van Frans Thonissen, vlak bij de boerderij die gebouwd was door stamvader Coen Venmans.

Henk Willems

Bronnen

- Particulier archief, Bunderboek van Meijel 1690, kopie bij auteur
- RHC Limburg Maastricht, Archief Schepenbank Meijel, Boeken 5, 6, 8 en 10
- Dülmen, Archieven van Hertogen van Croÿ, inv.nr. 4020 Bezittingen en overdrachten